

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ

и

МИРОСЛАВ—МИЛЕ МОЈСИЛОВИЋ

**ИЗГНАНИ СЛОВЕНЦИ У ЧАЧАНСКОМ КРАЈУ
(1941—1945)**

Стари планови о германизацији словеначког живља, који се још у време досељавања Словена на Балкан настанио у алпском, панонском и приморском крају, започињу најинтензивније да се остварују мрачном политиком расне дискриминације и прогона од стране Хитлерове Немачке одмах по окупацији Југославије у пролеће 1941. године. Словенија је тада распарчана, а њен северни део (Корушка, Штајерска и Горењска) ушао је у састав Трећег рајха. Циљевима германизације био је подређен читав војни и цивилни окупациони апарат, који је ревносно започело да спроводи Хитлерове мрачне планове.

„Основни план немачког окупатора за уништење словеначког народа имао је — како пише др Тоне Ференц, најбољи познавалац тог периода историје Словеније — у првом реду три елемента. Предвиђао је неодложно протеривање веома великог дела словеначког становништва, нарочито свих оних особа које би могле ометати окупатора у остваривању његовог програма. Кад тако обезглаве словене-

начки народ, на имања протераних Словенаца систематски би населили неколико десетина хиљада Немаца, појачавајући тако већ постојећа упоришта германства и стварајући нова, која ће бити значајан чинилац у њиховој денационализаторској работи... Масовно протеривање Словенаца и планска немачка колонизација били су за немачког окупатора основни услов за германизацију осталог словеначког становништва, јер је у окупираним словеначким покрајинама требало да остану само они људи који би се, у веома кратком року, понемчили...¹

Изгањање Словенаца био је план смишљен још пре Хитлерове одлуке да нападне Југославију. Словеначка Корушка, Штајерска и Горењска унапред су одређене да се у најкраћем року германизирају. Муњевитој германизацији, очекивали су фашисти, допринеће немачки шпијуни, а највише фолксдојчери, који су, дуго и систематски, прикупљали и сређивали податке о национално најсвеснијим Словенцима, антифашистима и уопште лицима која су антинемачки расположена.

„Основне смернице - пише др Тоне Ференц - за немачку окупациону политику у окупираним словеначким покрајинама дао је Хитлер крајем марта 1941, дакле још пре напада на Југославију, својим намесницима у суседним аустријским покрајинама Корушкој и Штајерској, наредивши им да окупиране словеначке покрајине „направе немачким“. После немачке окупације, северног дела Словеније и увођења цивилне управе, цео окупациони апарат ревностно је отпочео да остварује Хитлерову наредбу. При томе су му помогли скоро сви Немци који су од раније живели у окупираним словеначким покрајинама-организовани у Швапско-немачком културном савезу-примивши нацизам као идеологију“.²

Како каже Ференц, требало је сместа протерати словеначку интелгенцију, поготову најсвесније Словенце, све антифашисте и оне који су непријатељски расположени према Немцима, затим људе који су се после 1914. године из Приморске и Истре доселили у Штајерску и Горењску, као и становништво из пограничних појаса према Италији и Хрватској. По тој суровој фашистичкој замисли, ваљало је протерати и све особе које неће хтети, или неће моћи, да буду германизиране.

Државни комесар за учвршћење германиства Хајнрих Химлер је наредио да се изврши расни и политички преглед и оцена свих оних људи које треба прогнати. Овај преглед имао је циљ да не дозволи протеривање и оних који се могу оценити као „расно добри“ и по-

добни за Хитлерову Немачку. Пакленим окупаторским плановима било је предвиђено да се прогна између 220.000 и 260.000 људи, заправо трећина Словенаца који су се нашли под немачком окупацијом.

Прва хапшења словеначких родољуба извршена су још у априлу 1941. године. Убрзо су затвори били препуни. Формирана су и посебна сабиралишта за будуће прогнанике и то у Марибору, Цељу, Шмартну код Словењ Градеца, Берлу код Птуја и Рајхенбургу (сада Брестаница) код Кршког. Словеначком живљу запретило је истребљење. Одлазак у затворе и сабиралишта означавао је пут у неизвесност. О каквим се намерама ради, Словенци су одмах схватили. Јер, брутално су покупљени са својих огњишта, опљачкани и затворени. Неизвесност је појачавала и чињеница да нису знали куд ће бити отерани. То нису могли да дознају ни од чланова штабова за изгањање. Ипак, приликом посете једном од сабиралишта, Химлер је уплашеним Словенцима презриво говорио: „Одлазите у једну братску словенску земљу, јер само тамо и спадате.“³ Хапшеници су наслућивали, или су се бар потајно у себи надали, да ће та словенска земља бити-Србија.⁴

У Србији, међутим, вршене су припреме за прихватање изгнаника који ће кренути из Словеније према југу. Немачке окупационе власти и представници српске квислиншке владе погађали су се и стварали нагодбе око прихватања Словенаца. Рачунало се, такође, да ће један део изгнаника бити транспортован, преко Србије, и у Бугарску.

Наравно, германска педантерија долазила је и у оваквој ситуацији до изражаја. Одустало се од намере да транспорти иду преко Земуна и Београда, пошто је пруга Љубљана — Београд била потребна немачким оружаним снагама. Због тога је једина могућност била да ту важну саобраћајницу транспорти са изгнаницима напусте у Славонском Броду и, преко Сарајева, Вишеграда, Ужица и Чачка, буду усмерени ка Србији, заправо оном њеном делу који шире гравитира Западној Морави и Шумадији. Чачак је у тим плановима имао значајно место. Јер, изузев транспорта који су остајали у Ужицу и Ужичкој Пожеги, сви остали су се задржавали у Чачку да би из њега били отпремани према Шумадији и низ ток Западне Мораве.

Седмог јуна 1941. године, из сабиралишта у Марибору, кренуло је 16 аутомобила, чији ће путници сачињавати први транспорт изгнаника за Србију. У Словенској Бистрици формиран је први воз, који је, преко Загреба, повезао 300 особа. Из Славонског у Босански Брод словеначки изгнаници прешли су пешице, а потом се укрцали у воз на ускотрачној прузи да би, преко Сарајева, Вишеграда, Ужица и Чачка, стигли у Аранђеловац 9. јуна.

За првим транспортом, сваке недеље по два, са по 300 људи, кренули су други, трећи, четврти... Укупно седамнаест. Пратили су их немачки полицајци, који су транспорте предавали немачким или српским властима. Са неким су у Србију путовали и есесовски официри, задужени за протеривање Словенаца и њихово настањивање јужно од Саве у Србију. Оног тренутка кад један транспорт крене, штаб за протеривање је о томе достављао директан извештај Ајхмановој канцеларији у Берлину. Штампане су и транспортне листе, са основним подацима о сваком лицу које се прогони у Србију.

Прогањање Словенаца изазвало је огорчење међу преосталим становницима, па је у Љубљани долазило и до демонстрација. Освободилна фронта растурила је летак, у коме је, између осталог, истичано: „Последње ноћи биле су сведок најтеже трагедије која може задесити један народ... Бела Љубљано, ти, која си срце Словеније, ти си осетила сав бол мајке Словеније којој отимају децу са груди. У тим ноћима послала си на хиљаде своје деце дуж пруге да се опросте са изгнаницима“.⁵

Путујући кроз Словенију, Хрватску, Босну и Србију, изгнаници су, упркос терору, били сведоци подршке коју им је пружало становништво. Остала су о томе и немачка документа. Тако, вођство полицијске пратње петог транспорта, 20. јуна 1941. године, извештава своје претпостављене: „Изгледа да је становништву крајева уз железничку пругу било познато да ће проћи транспорт, јер су на свакој станици чекале групе од 50 до 70 лица да прокријумчаре у воз пакете и храну. Исељеници су ту прилику искористили у пропагандне сврхе, певајући народне песме које су одушевиле сакупљено становништво. Пратња је енергичним наступом спречила становништво да изручи пакете и дође у контакт са исељеницима“.⁶

Од 7. јуна до 10. јула 1941. године у Србију су немачки окупатори, у 17 транспорта, упутили 7.184 изгнанника. Ево редоследа поласка и доласка у Србију:

Први транспорт је, како је већ истакнуто, из Словенске Бистрице, са 300 особа, 9. јуна стигао у Аранђеловац. Још шест транспорта кренуло је из Марибора, са по 300 особа, 10, 13, 17, 20, 24. и 27. јуна, а у Аранђеловац, преко Ужица и Чачка, приспело 12, 15, 19. и 22. јуна, док су два последња допутовали, 26. и 29. јуна, у Горњи Милановац, односно Лазаревац. Осми транспорт, са 608 особа, пошао је из Марибора 1. јула да би два дана касније већ био у Ужицу, односно Ужичкој Пожеги. Девети транспорт, са 627 људи, кренуо је из Марибора 2. јула, а 4. јула приспео у Чачак, где се задржао. Десети тран-

спорт, такође из Марибора, пошао је 3. јула, са 476 изгнаника, а два дана касније стигао у Гружу, односно Крагујевац. Последњи, једанаести по реду, транспорт из Марибора, са 570 лица, кренуо је 4. јула, а у Прељину код Чачка, Аранђеловац и Младеновац приспео 6. јула. Једини транспорт из Рајхенбурга, иначе дванаести по реду, пошао је, са 454 изгнаника, 5. јуна, а у Краљево, Врњачку Бању и Трстеник дошао два дана касније. Последњих пет транспорта за Србију полазили су из Шентвида код Љубљане. Сви су, такође, путовали по два дана. У Ваљево је, 8. јула, стигло 522 прогнаника, у Смедеревску Паланку и Велико Орашје (9. јула) 510, у Варварин (10. јула) 449, у Крушевац (11. јула) 330, а у Ужичку Пожегу (12. јула) 502 прогнаника.⁷

Немачки окупатор је једино бринуо о путу до Србије, а што се тиче насељавања, снабдевања и издржавања-то је било препуштено српским квислиншким властима. У том циљу „влада“ др Милана Аћимовића основала је, 24. маја 1941. године, Генерални комитет за насељавање Словенаца. Овај комитет имао је задатак да организује, стручно води и надзире читав посао око насељавања Словенаца, сређује о њима статистику и евиденцију. Припреме су вршене за насељавање око 150.000 изгнаника. Међутим, на конференцији у Загребу, коју су, 4. јуна 1941. године, организовали окупатори и на којој су учествовали и представници Аћимовићеве владе, одређено је да у Србију буде изгнан далеко мањи број људи, свега око 9.000. Иначе, Аћимовићева комесарска влада, верно служећи непријатељу и окупатору, настојала је да сачува поверење Немаца, па је на словеначке изгнанике гледала као на елементе које фашистички окупатор протерује као своје противнике.

Већина транспорта прошла је кроз Чачак. Један се у њему и задржао. Сачуван је и документ о томе. Наиме, у акту упућеном градском поглаварству у Чачку, приспелом 1. јула 1941. године, пише: „Извештавате се да ће словеначке избеглице стићи у Чачак (према последњем обавештењу) на дан 4. јула (у петак) т. г. и то:

Једна партија возом у 3 часа из јутра, а друга у 9 пре подне.

Према овоме наредите да кочијаши и таљигаши буду у одређено време на станици (водите рачуна о полицијском часу т. ј. у 5 часова изјутра).

У свему осталом поступите по издатом налогу, стим што се само прва партија брашна (100 кг. пшеничног и 30 кг. кукурузног) изда одмах, а остале почев од 4. овог месеца“.⁸

У транспорт који је ишао према Чачку нацисти су, како пише др Август Рајсман, аутор запаженог дневника „Шумадија у пламену“,

убацили и посебан вагон са одслуженим криминалцима и проституткама. На тај начин желели су да компромитују словеначке изгнанике међу становништвом места у која они стигну. По доласку у Чачак, ове криминалце су, другог дана, без посебног обезбеђења, вратили за Марибор. Но, судећи по записима преживелих изгнаника, сличних поступака било је и приликом слања осталих транспорта.

Полицијске методе окупатора приликом депортовања аналогно су преношене и на полицијски квислиншки апарат Србије. Уствари, најодговорније личности за прихватање и размештај изгнаника били су срески начелници са својим апаратом. Они су, потом, у облику наредби даљи поступак са изгнаним Словенцима преносили на општине. Председници општина су, у првим данима, били дужни да формирају одборе за прихватање и размештај придошлица по градским, односно сеоским домовима.

Највише Словенаца који су одређени да остану у чачанском крају стигло је 4. јула из Марибора у Чачак, а у Прељину два дана касније. Више породица из ових транспорта није се задржало у граду на Морави, већ је продужило према Горњем Милановцу и Гучи. Међутим, сви су се они задржавали по неколико дана у Чачку. У Драгачево је, такође, доспео и један део прогнаника који је стигао транспортима у Ужице и Ужичку Пожегу.

О овим доласцима сачувано је мало званичних докумената. Према томе, наша истраживања, на основу којих би се могла стећи јаснија слика о дочеку прогнаника, заснивају се углавном на мемоарској грађи, публикованој у Словенији и Србији. Користили смо, такође, и сећања која смо лично забележили од појединих грађана, сведока или учесника у прихватању Словенаца у Чачку, Гучи и Горњем Милановцу.

На Железничкој станици у Чачку, 4. јула 1941. године, транспорт су дочекали чланови одбора за прихватање изгнаника, који су за ову прилику, по наређењу тадашњих власти, мобилисали кочијаше и таљигаше ради пребацивања веома оскудног пртљага придошлица. У свом дневнику, др Август Рајсман је забележио:

„Чачак, повеће и лепо место на Западној Морави, дочекао нас је 4. јула и братски примио у своју гостољубиву средину. Са кочијама смо од станице отишли у Гимназију и Соколски дом, где смо се настанили. Неки су ишли пешице, јер запрега није било довољно. Био је то тих, мучан ход по улицама, које су показивале знаке окупације. Мештани су стајали по страни и упадљиво саосећајно хукали и јад-

ковали над судбином браће Словенаца, чију велику трагедију још нису у потпуности ни знали. Неколико дана смо провели у заједничком преноћишту, на слами. Ускоро су општине из шире околине послале волујске и кравље запреге, које су „избеглице“ одвозиле у шумадијске куће са забринутим сељацима“.⁹

Словеначки књижевник Димитрије Митја Хрибовшек забележио је:

„На дан 4. јула наш транспорт је приспео у Чачак. . . Из железничке композиције, која је из Марибора стигла са неколико стотина изгнанника, изашли смо уморни, преплашени, окружени жандармима. На перону су немо стајали и посматрали нас представници колаборационистичке власти. Прихватили су нас по налогу Немаца, повели улицама и упутили у аулу Гимназије“.

Неколико дана касније, Хрибовшек је написао:

„Пред Гимназијом се нагомилали људи и још више сељачких запрежних кола, која су Словенце почела одвозити у околину Чачка, у Поморавље и Драгачево, где су нас прихватили углавном имућнији људи“.¹⁰

Прогнаница Нада Габоровић је написала и роман „Јесен без лета“, у коме је описала дане изгнаништва у Чачку и Драгачеву.

„Освануо је-пише она-последњи дан патње. Петак, пијачни дан. На изглед сасвим обичан, свакидашњи. Немци су нас предали српским властима у Чачку. Кренули смо ка Гимназији. Изненада се око нас окупило мноштво људи, земљорадника из оближњих села, грађана и радозналаца; сви су се живо интересовали за нашу судбину, тешили нас и саосећали с нама. . .“¹¹

Према овим аутентичним записима и на основу разговора које смо обавили, уочљиво је да грађани Чачка, Драгачева и Горњег Милановца, највећим делом, нису били обавештени о доласку Словенаца. Уствари, то је и била жеља немачког штаба за депортовање Словенаца. Наиме, из немачких докумената се јасно види да је штаб изричито захтевао од полицијских спроводника транспорта, а затим и од српских квислиншких власти, да депортовање остане незапажено и да се на сваки начин спречи приближавање становништва словеначким изгнаницима. Из тих разлога др Рајсман је употребио сасвим адекватну реч „избеглица“, која најбоље илуструје необавештеност српског народа о правом стању ствари. Другим речима, становништво чачанског краја, као, уосталом, и у другим деловима Србије, веома дуго је словеначке изгнаннике називало и сматрало избеглицама, а не прогнаницима.

Одмах по доласку у Чачак, за словеначке изгнанике, општинске власти, према добијеним упутствима, организовале су кухињу, из које се делила храна. У првим данима то је био бивши хотел „Касина“, који су Немци касније претворили у свој „Soldaten heim“. Кад су Словенци размештени по домовима у граду и отишли у сеоска домаћинства, престала је потреба за овим колективним казаном.

Расељавање по селима из централног сабиралишта у Чачку било је организовано. Уствари, среске власти су извршиле планско расподељивање прогнаника по општинама. Тако су, потом, сваког дана, током једне седмице, пред Гимназију и Соколски дом позивани председници сеоских општина, заједно са рабацијама, да прихвате одређен број породица.

Код сеоских општина вршена је коначна „расподела“ прогнаника по домаћинствима. Мада је било замишљено да се прихватање по домаћинствима изврши путем принуде, имајући у виду имућнија домаћинства, за то није било потребе. Наиме, приликом доласка Словенаца у сеоске центре, тамо их је већ чекала већа група мештана, који су, ипак, схватили судбину придошлица. Отуда су се ови сусрети, у појединим местима, претварали у скромне манифестације хуманости, саосећања и братства. На пример, о овим тренуцима и таквом дочеку Федор Градишник пише: „Била је скоро ноћ кад смо стигли у Гучу. На пространом тргу окупило се много света. Кад су им се приближиле наше запрете, чули смо као из једног грла повике: „Словенци! Словенци! Живели, браћо Словенци!“ Сви су се убрзо окупили око наших запрета. Неки су нам махали у знак поздрава. Помагали нам да сиђемо с кола. Млади и стари, мушкарци и жене су нас прихватили, стискали нам руке и љубили нас. . . Почело је расподељивање. Чланови одбора за избеглице одлучивали су код кога ће ко боравити“.¹² Карактеристично је, међутим, да такво расположење није било присутно у свим местима. Радило се, наиме, о необавештености, затим о познатој уздржљивости и опрезности српског народа у ратним ситуацијама. Прносили су се и гласови, намерно протурани с немачке стране, да су придошлице шпијуни. Ова парола била је смишљена да би стварала раздор између изгнаника и домаћина и тиме се помогло још брже политичко уништење словеначког живља. Отуда никог не изненађују и такви поступци као што су проповеди српских свештеника и обраћање верницима да прихвате изгнанике. Свештеници су брже од осталих дознали праву истину о циљевима депортовања, јер су се међу изгнаницима нашли и словеначки свештеници, који су успоставили контакте са својим колегама. У читавој методологији де-

нацификације и политичког дисквалификаовања, којима су се нацисти служили, већ приликом транспорта, као посебан вагон, представљали су „прогнаници“ који су, уствари, били одслужени робијашци и проститутке. Заврбовани као агенти од стране окупатора, они су требали да унесу семе неповерења међу српско становништво. Међутим, ови агенти били су веома брзо откривани од самих Словенаца још током депортовања, па су пркосне песме у вагонима и њима упућиване.

Партијским и скојевским активистима било је већ познато да су немачки окупатори и квислинзи предузели широке акције денационализације словеначког живља. Члановима КПЈ и СКОЈ-а дате су директиве да организују што бољи дочек изгнанника у својим срединама. То је и учињено у више насеља чачанског краја. О једном таквом дочеку, у коме су учествовали скојевци и остала напредна омладина, писала је у свом дневнику Нада Симовић, партијски радник из села Мојсиња код Чачка: „Изашли смо да дочекамо Словенце. Било нас је око 80. Поређали смо се на ћуприји, с једне и с друге стране. Почели смо певати, и то све наше песме. Бурно смо поздрављали изгнаннике, који су упућени у даља села. Из једних кола су нас поздравиле две стиснуте песнице. Прошли су најзад и Словенци одређени у наше село. Ручак је спреман код школе. Пошли смо у четворореду. Напред су ишле девојке. Успут смо стално певали. Дошли смо до предшколско двориште. Словенци су ручавали. Стали смо да се договоримо ко ће да их поздрави у име сеоске омладине. . . “¹² Из дневника Наде Симовић се види да су сеоски политичари из супротног табора пружали отпор организованом дочеку изгнанника од стране напредне сеоске омладине.

Долазак изгнанника у српске домове пао је управо у време почетка устанка против окупатора. У народу је већ било комешање, о организовању отпора најачко се говорило. Но, све то није омело домаћине у чачанском крају да придошлице прихвате и сместе на најбољи могући начин. И сами Словенци су почели да се сналазе. Прихватили су се пољопривредних послова, док су други трагали за послом у Чачку, Горњем Милановцу, па чак и у Краљеву и другим местима. Дакле, потрага за хлебом у тешким данима окупације постала је основна преокупација словеначких изгнанника, јер нису желели да буду на терету својим домаћинима. На овај начин се може и разумети жива покретљивост прогнанника, која је до краја рата довела до тога да су првобитни спискови распореда из 1941. године били знатно измењени (Види прилог II). Неки су се чак враћали у онај део Словеније који је био окупиран од стране Италијана.

Поред школованих људи и чиновника, међу прогнаницима био је велики број напредних радника, па и чланова КПЈ и СКОЈ-а. Они су, још у свом завичају, између два рата, кроз штрајкове и демонстрације, калили себе и доказивали свој антифашистички став. Изгнанство са вековних огњишта прелило је чашу пуну горчине, па су јулских дана 1941. године одмах испољили своју спремност за нове облике отпора. Чланови КПЈ и СКОЈ-а брзо су, на одговарајући начин, успостављали везе са партијским и скојевским организацијама.

Вест о првим устаничким пушкама и подухватима пробудила је у њима наду да ће доћи слобода и да ће се вратити на родна огњишта. До њихових руку стигао је и Проглас Централног комитета КПЈ од 12. јула, којим су народи и народности Југославије позвани на оружани устанак и борбу против окупатора и њихових слугу.

Јасној оријентацији словеначких изгнанника доприносила су правилна обавештења о стању у земљи, која су циркулисала из партијских центара и руководстава оружане борбе. Део тих обавештења ишао је и преко одбора словеначких колонија, које су постојале у већим местима.

Стварање ових одбора није било случајно. Напротив, може се рећи да су они ницали веома организовано, јер је само тако било могуће ублажити тегобе и остварити контакте са тадашњим властима у циљу збрињавања изгнанника. Одбори су, у ствари, представљали колоније словеначких изгнанника, које су у чачанском крају постојале у Чачку, Гучи и Горњем Милановцу. Одбори су, како је утврђено, били легитимни заступници словеначких колонија, нису формиран само у хуманитарне сврхе, а тадашње власти су се према њима и односиле као према званичним представницима прогнаника. У тим данима одбори су били прва форма самоорганизовања и солидарности. Они су „одиграли значајну улогу у помоћи словеначким прогнаницима да се снађу у новој средини и новим условима живота. Прво су радили на егзистенцијалним питањима, исхрани и смештају. Организовали су мензе и заједничке кухиње, сакупљали новчане прилоге од имућнијих Словенаца, вршили деобу помоћи коју им је указивао српски Црвени крст, општинске управе, одбори за прихват избеглица и пресељеника и др. Они су били „званични“ носиоци веза са словеначким Црвеним крстом. Одбори су се старали о здравствено-хигијенској заштити и обезбедили сваку колонију приручном апотеком. Они су се бринули о школовању и васпитању словеначке деце. При одборима су организовани хорови, драмске секције, библиотеке и др. које су помогле да се спасе од однарођивања прогнаничка омладина, да се очува језик и

традиција. Они су, истовремено, били спона и носиоци сарадње са српским културним друштвима. Одбори словеначких колонија били су, такође, и нов политички фактор међу Словенцима¹⁴. У Гучи је председник одбора био др Тоне Корен, у Чачку, најпре др Август Рајеман, а по његовом одласку у Горњи Милановац, где му је била поверена иста дужност, заменио га је учитељ Драго Цибиц, који је руководио одбором све до ослобођења и повратка изгнаника у Словенију.¹⁵

Чим је почело формирање првих чета Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић“, међу борцима се нашао и један број Словенаца. Најпре су то били чланови КПЈ и СКОЈ-а. Како се устанак све више распламсавао, тако је све већи број Словенаца ступао у партизанске редове. Према подацима, које смо успели да средимо, током 1941. године у Одреду су били: Алојз Ајд, Славица Батистута, Штефан Бобнар, Франц Бобнар, др Иван Долхар, Жане Долхар, Павле Жауцер, Фрањо Жнидарчич, Иво Лешник, Дарко Лесјак, Срећко Лешник, Антон Пертинач, Станко Пертинач, Егон Пергот, др Август Рајеман, два брата Саксида (имена су им непозната), Фрањо Шимек, Иван Вох, Леон Шаубах, Димитрије-Митја Хрибовшек, Болеслав Петровић, Симон Петровић, браћа Журман (имена су им непозната), Роман Самса и Франц Чрепиншек¹⁶ (први партизански тенкиста, а касније се не помиње у партизанским редовима).¹⁷ Они су учествовали у првим борбама и окршајима који су вођени током постојања партизанске слободне територије у Србији током 1941. године. Нису били једини, али се још није успело да се у потпуности идентификују имена свих. У Гучи су се, рецимо, како наводи Фран Рош у својој књизи, „Словенски изгнанци в Србији 1941—1945“, сви изгнанници 1941. определили за НОП. У ослобођеном чачанском крају, октобра и новембра 1941. године, један број словеначких изгнаника дао је велики допринос развоју партизанског санитета. Тако је Марија Ломпар била комесар Болнице у Чачку, у којој су радили, поред домаћих медицинских радника, Милан Чернелч, др Јосип Бенчан и др Цирил Кавчич. Владимира Сказа била је партизанска болничарка, док је Ева Шаубах у Драгачеву лечила народ и партизанске рањенике.¹⁸

Својим борбеним држањем, оданошћу народноослободилачкој борби и храброшћу у првим данима устанка истакли су се и Словенци партизани. Њима су повераване и одговорне војне и политичке функције. Леон Шаубах је био водник у Драгачевском батаљону Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић“, а Антон Пертинач је

једно време замењивао командира Треће љубићке чете, у којој се налазио и најмлађи словеначки партизан у Србији, петнаестогодишњи Егон Пертот. Др Иван Долхар је радио у команди места у Чачку, а Павле Жауцер ће касније постати и политички комесар Словеначке партизанске чете „Иван Цанкар“, која је формирана у Ужицу.¹⁹

Док је Чачак био слободан, од 1. октобра до краја новембра 1941. године, Словенци су били формирали и свој словеначки партизански вод, који се, већим делом, са осталим Словенцима, укључио у Словеначку партизанску чету „Иван Цанкар“ у Ужицу. О постојању ове словеначке војне формације у Чачку нема сачуваних докумената. Међутим, наша проучавања, базирана на аутентичним сећањима савременика, недвосмислено указују да је овај вод био организован, чак униформисан и наоружан. Борци овог вода често су, пошто су били у посадним јединицама, пролазили улицама Чачка певајући словеначке борбене песме. Један део овог вода задржао се у Чачку све до његовог поновног пада у руке окупатора крајем новембра 1941. године. На жалост, наша истраживања нису дала резултате у делу који се односи на списак припадника ове словеначке јединице.^{19a}

Зна се, такође, да се партизанима прикључио у устанку и један број Словенаца који су од пре рата радили у чачанском Војнотехничком заводу. Но, и њихова имена су остала непозната.²⁰

Треба истаћи и чињеницу да су се неки словеначки изгнаници прикључили и четничким формацијама. То су углавном били официри и подофицири бивше југословенске војске. Наша проучавања показују да је таквих било мало. На њих су четници вршили притисак под мотивацијом да су „положили“ заклетву „краљу и отаџбини“.

Исто тако, један део словеначких изгнаника радио је свој посао и није показивао никакву опредељеност. Ипак, већина је активно помагала НОП. Међу њима било је и веома старих људи, као што је случај са Виктором Грчаром, првим словеначким председником Марибора, који је на ту дужност изабран 1921. године на листи социјалиста.²¹ Било је и случајева да су поједини изгнаници, који су, у потрази за послом отишли у Краљево из нашег краја, стрељани средином октобра 1941. године, заједно са око шест хиљада људи Краљева и околине.²²

Пре формирања Словеначке партизанске чете „Иван Цанкар“ у Ужицу 1941. године, „Борба“ је, излазећи у Ужицу, где се налазио и Врховни штаб, објавила проглас под називом „Словенци, домовина кличе“, који је написао Едвард Кардељ. Проглас је штампан на словеначком језику. Овим прогласом обавештавају се словеначки изгна-

ници о формирању народноослободилачког фронта у Словенији и позивају се да ступају у партизанске редове за борбу против немачког окупатора. Затим, у прогласу се каже: „У тренутку када нам акције словеначких партизана враћају наде на близак повратак у Словенију, ми у Србију прогнани Словенци морамо се упитати: шта је сада наш задатак? Да ли смемо и даље чекати да нам словеначки партизани сами, властитом крвљу, борећи се под најтежим условима, отворе врата за повратак у домовину? Не! Наша света дужност је да се сви ми, способни мушкарци, одмах почнемо припремати у словеначку партизанску чету, која ће се основати на територији ослобођене Србије. Што нас буде више и што пре се пријавимо, пре ћемо моћи прискочити у помоћ браћи у домовини. Мушкарци, који за борбу нисте способни, словеначке жене и девојке широм Србије, помозите!“ На крају прогласа се истиче: „Нико не сме занемарити своју историјску дужност. Време колебања и било какве бојазни је за нама. По нашим делима ће нас судити историја словеначког народа. Словенци у Србији, одазовите се позиву поробљене домовине!“²³

Одмах по објављивању овог прогласа, првих дана октобра, он је постао права борбена водила за политичку опредељеност словеначких изгнаника у Србији. По словеначким колонијама, борци који се већ налазе у партизанским четама организовали су састанке Словенаца. О једном таквом састанку у Горњем Милановцу 29. октобра, др Август Рајсман је написао у свом дневнику: „Др Иван Долхар је у Чачку водио и интендантуру. Дана 28. октобра обавестио ме је да за идући дан сазовем састанак свих прогнаника како би поразговарали о оснивању Словеначке чете... Како пошта није радила, могао сам само чланове колоније у Милановцу да обавестим о састанку, на који су дошли др Долхар са женом, осамнаестогодишњи ђак Миленко Шобер из Птуја и Фрањо Шимек с пушком. Нас из Милановца било је петнаест. Др Долхар је објаснио значај оснивања Словеначке чете, која би отишла да се бори у Словенији. На том састанку у партизанској читаоници говорили су и Шобер и Шимек. За прогнанике из околине био је предвиђен посебан састанак у Такову.“²⁴

Карактеристично је да је супротна страна користила ову ситуацију за своје циљеве. Тако су четници из редова Словенаца имали свог човека, који је ишао кроз чачански крај и „мобилисао“ изгнанике у четнике.

Словеначка партизанска чета „Иван Цанкар“ формирана је у Ужицу 4. и 5. новембра 1941. године. Имала је у почетку 25 бораца, међу којима су били и они који су отишли из чачанског краја. Најве-

роватније је да су се у Ужицу окупили за ову чету најпре припадници словеначког вода из Чачка, мада је један део бораца и даље остао у саставу Одрета „Др Драгиша Мишовић“. Формирању чете присуствовали су и другови Едвард Кардељ и Матија Мачек Иван. О значају оснивања и задацима чете говорио је друг Матија Мачек. Међу припадницима партизанске чете „Иван Цанкар“, као чланови КПЈ се наводе имена и оних који су до тада боравили на подручју Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић“: Жане Долхар и Павле Жауцер, док је члан СКОЈ-а био Симон Петровић.²⁵ Међу значајније акције ове чете убраја се и борба у Прањанима, којом приликом су погинула четири борца.²⁶

Крајем новембра 1941. године јаке немачке снаге, у сарадњи са јединицама Недића, Љотића и Драже Михаиловића, нападе су ослобођену територију западне Србије, освојили је и завеле нечувен терор. Велики број бораца и других родољуба губи животе. Само у кругу чачанског Војнотехничког завода крајем 1941. и почетком 1942. године стрељано је око 800 родољуба. Познато је да је међу стрељаним било и Словенаца. Многи су упућени у казамате и логоре у нашој земљи. Други у казамате и логоре Европе. Партизански борци и други родољуби су у њима страховито мучени. Терор окупатора и домаћих издајника није мимоишао ни самохране словеначке породице у селима. Ево неколико сведочења о тим данима црног терора:

Роза Жауцер из Селница на Драви: „Среско начелство ми је наредило да се из школе у Сврачковцима морам иселити и вратити у манастир Браћевшницу... У школи још станује породица учитеља из Црне Горе, али и она мора напоље, јер учитеља отгужују да је пређашњег стрељаног председника општине заврбовао за комунизам...“

Иван Клева, земљорадник, са женом се издржава радећи папуче, кћерка му служи код сељака.

Вечеслав Мермоља, земљорадник, морао се преселити у брда, јер су му поред друма све запалили и покрали. Њему, жени и троје деце остало је само оно што имају на себи. Општина већ више месеци не ради, тако да ни од сељака не добијају ништа...²⁷

Паљевине, пљачка, убиства. Словеначки изгнаници делили су судбину осталог живља овог краја. Дивљање четника касније, током рата, била су беспримерна. Словеначке жене и девојке морале су да чисте четничке штабове. Успут су малтретиране, понижаване и прогањане, а било је и случајева силовања. Све су ово тренуци који

у сећању словеначких изгнанника остају у тешкој успомени. Једина утеха може бити то што је на исти начин патио и српски живаљ, односно домови који су дали уточиште словеначким прогнаницима.

Тренутно стање у коме је започело ново прегрупписавање и организовање снага НОП-а окупатор и квислинзи покушали су да искористе на разне начине за своје планове. Мрачне замке квислинга у том периоду терора, после пада слободне територије у западној Србији, нису мимоишле ни словеначке изгнанике у Чачку. Хранилиште Црвеног крста, које је било организовано при чачанској цркви, претворено је у легло љотићевских агитатора. У њему су се окупљале изгладнеле и сиромашне чачанске породице, заједно са неким словеначким прогнаницима и избеглицама из других крајева наше земље. Калуђер Мирон, иначе Љотићев агент, заједно са Душаном Микићем, био је најватренији пропагатор и помагач окупатора и његовог режима. У хранилишту је обед почињао песмом „Пуца пушка, а топ риче, барут мирише. . . Ој Србијо, мила мати. . .“ Иза ње је долазила молитва „Оченаш“.

Првих дана је у хранилиште калуђер Мирон, уз помоћ других агената, успео да домами и један број Словенаца. Међутим, једном је познати љотићевац Микић одржао беседу убеђујући присутне да треба ићи на рад у Немачку и помоћи Хитлеру да што ефикасније оствари своје планове. Сутрадан у хранилиште нису дошли Словенци. Они су, прогнани са својих огњишта, брзо схватили какве су намере тих агитатора и нису више хтели, по цену гладовања, да се користе „благодетима“ хранилишта.²⁸

И овај пример довољно упечатљиво говори о ставу словеначких изгнанника према окупаторској и квислиншкој власти.

Сумирајући 1941. годину, треба рећи да је допринос Словенаца заједничкој борби против окупатора и његових слугу био запажен и, без сумње, значајан. Он је тим пре био већи ако се има на уму да је у првим месецима устанка и народноослободилачке борбе своје животе за ствар НОП-а положило више словеначких изгнанника-партизана. Алојз Ајд је погинуо у време првих устаничких јуриша на Краљево 1941. године. Станко Пертинач је заклан на Брајићима. Међу првима су погинули и браћа Журман, а у борби на Прањанима Франтишек и Власто Волхајн, Јакоб и Јоже Јанкович. У борбама за одбрану Горњег Милановца пао је петнаестогодишњи митраљезац Егон Пертот. У чачанском Војнотехничком заводу стрељан је Леон Шаубах. Више их је отерано у Бањички логор, где је међу првима страдао и чачански партизан Роман Самса.

Гинули су словеначки партизани у саставу Прве и Друге пролетерске, највише као припадници Словеначке партизанске чете „Иван Цанкар“. Били су и у другим јединицама. Они који су остали на поново окупираној територији такође су страдали. Др Јосип Бенчан је, после одласка у Нови Пазар, стрељан.

Розу Жауцер ће, касније, заклати четници у Ручићима, а Франчишку Новак у Балуги (Прељанској).²⁹

Треба истаћи и чињеницу да је црни терор, који су завели Немци и четници, током наредних година рата изазвао нове миграције словеначких породица. Склањајући се испред ока непријатеља они су највише одлазили у Београд, а затим и у друга места, даље од Чачка, Драгачева и Горњег Милановца. То су, углавном, оне породице које су симпатисале НОП или су њихови чланови били партизански борци. Други су, опет, тражили, из разних крајева Србије, уточиште у Чачку и околини. А, управо, то су основни разлози што је немогуће установити тачну евиденцију о словеначким изгнаницима на подручју где је деловао Чачански партизански одред „Др Драгиша Мишовић“.

Међутим, што је терор бивао већи, и отпор је јачао. Чачански партизански одред обновљен је већ 1942. године. Постао је интензивнији рад партијских и скојевских организација, народноослободилачких одбора и Антифашистичког фронта жена.

Народноослободилачка борба успешно је настављена на подручју чачанског краја. И поред великих губитака, какви су били заробљавање Окружног комитета КПЈ у селу Вапи 27. фебруара 1943. године и погибија више од половине бораца Одрета у Остри шест дана касније, снаге народноослободилачког покрета бивају све организоване и спремније за коначан обрачун са окупатором и његовим помагачима. Све је то међу изгнаницима зрачило надом у скоро ослобођење и повратак у родне домове. У завршним борбама за ослобођење Чачка 1944. године пао је, поред великог броја бораца наше и Црвене армије, и Словенац Милан Љубич.³⁰ Он се, наиме, у Бресници, 28. новембра 1944. године, придружио нашим борцима и, истог дана, погинуо на Ракљу код Мрчајеваца.

Кад је дошла слобода, Словенци су започели припреме за повратак у родни крај. Изгнаници су организовали Месни одбор ЈНОФ-а за Словенце у Чачку и своје културно-просветно друштво „Франц Розман“. За растанак са својим домаћинима припремали су културне приредбе, које су у својој колонији и за становништво организовали и током рата. Уствари, ово културно-просветно друштво посто-

јало је и за време окупације, мада није носило никакво име. То је била више група културних посленика, музичких ентузијаста превасходно, који су, у слободном времену, припремали концерте, организовали часове музике и, на специфичан начин, у отежаним условима окупације и терора, давали значајан допринос културном животу, а самим тим борили се за очување свога језика, традиција и културе. Радило се о људима који су, иначе, од тадашњих власти добили посао, или су га сами нашли. Поред мешовитог хора, у овом словеначком културно-просветном друштву нарочито су били запажени инструменталисти. Хоровође су били Драго Цибиц и Рајко Сикошек, а истакнути чланови, поред осталих, Мирко Бервар, Власта Сикошек, Јоже Мотнишки, Ина Класинц и Мојца Цибиц.

Словеначко културно-просветно друштво „Франц Розман“ у оквиру Месног одбора ЈНОФ-а у Чачку свој последњи концерт имало је 9. јуна 1945. године у сали хотела „Крен“. Било је то опроштајно вече, на коме су наступили углавном са музичким програмом.³¹

У Горњем Милановцу формиран је тада просветни одбор, у коме је Словенце заступао др Август Рајсман. Основан је и хор, чији је хоровођа био Перо Пертот, који је у ово место дошао из Присловнице. Организована је, како је у свом дневнику забележио др Рајсман, и опроштајна вечера, са певањем словеначких песама и рецитацијама.

Иза тога, уследио је организован повратак у Словенију...

Уколико би се давала глобална оцена боравка словеначких прогнанника у чачанском крају, онда, верујемо, треба рећи да су они живели, радили, осећали, патили и борили се заједно са српским живљем. Кроз те патње и тешке невоље учвршћивано је братство и јединство словеначког и српског народа, по чему епопеја о прогнанству има најквалитетније историјске позитивне димензије.

ТРАНСПОРТ ЗА ЧАЧАК

(Прилог I)

Команда полиције и СД полиције за Доњу Штајерску сачинила је, 2. јула 1941. године у Марибору, транспортну листу са именима и другим основним подацима (истина, у многоме непотпуним) за словеначке изгнаннике, који су, истог дана у 16,45 часова, са транспортним возом број девет, са мариборске железничке станице упућени за Чачак. У транспорту се налазило 613 словеначких прогнанника и 14 Хрвата.

Вођа транспорта био је Немац Пачке, који је располагао и са 1.200 килограма хлеба и 200 килограма пасуља, док су Словенци понели са собом 188.436 динара. Транспортну листу потписао је Немац Луркер, СС штандартенфирер.

Приликом сређивања овог списка, аутори су се држали текста на аутентичним преписима немачких транспортних листа. Међутим треба рећи да су многа имена понемчена. То се нарочито односи на места рођења или становања изгнаника, која су, сва до једнога, носила немачке називе. Из тих разлога нисмо наводили места рођења или боравка прогнаника. Према томе, приликом упоређивања ових немачких транспортних листа са списком Драга Цибица и списком оних Словенаца који су дочекали слободу (које доносимо), уочиће се разлике.

Ево преписа немачке листе словеначких изгнаника, који су деветим транспортом упућени за Чачак 2. јула 1941. године (у заградама су имена чланова породице):

МАРИБОР: Грегоретич Антон (Марија и Дора); Ђурин Алојз (Јозефина, Бранка и Карл); Фикфак Милан (Олга, Карл, Милена и Рајко); Ремих Франц (Урсула, Ана, Марија, Елизабета, Едуард, Терезија, Богдан и Феликс); Тербече Лудвиг; Жахар Едмунд; Благович Алојз; Бенедичич Антон; Плој Алфред; Осим Франц; Тробентар Марија (Божидар, Софија, Валерија и Доминик); Коледник Ема; Фатур Станислав (Фрида и Стана); Фрехлих Антон; Грубар Јозефа (Антон); Ковачич Рудолф (Каролина); Кобал Леополд (Јохана, Фридрих и Јохана); Цибиц Драго; Добаја Франц (Марија); Ајдник Јозефа (Паулина); Анжич Албин (Антонија и Марија); Павлин Владко; Бачник Флоријан (Лудмила); Бајт Станко (Марија и Еделтрауде); Басиако Флорета; Стојковић Кармен; Бертонцел Марија (Ангела); Ваупотич Олга (Мирослав); Бавдеш Јозеф; Бервар Јозеф (Франциска, Ерих и Маријан); Бертонцел Паула; Бизјак Алојз (Елизабета и Зора) Ханжуреј ? (Катарина); Хоричго Лујза; Храшовец Марија (Ана, Михаел и Марко); Јарц Алојз; Васич Конрад; Јурца Борис (Ирена и Хрвоје); Класинц Антон (Нерина, Јован, Марија и Антон); Зајец Франциска; Кобилица Франц (Катарина, Соња, Владимир и Зора); Корен Антон (Лудмила, Марија и Антон); Кристл Димитриј; Кониц Јосиф (Берта и Рудолф); Дурн Јозефина; Ковач Марија (Борис); Корошак Франц (Розалија и Милан); Кукман Матијас (Марија и Маријана); Лединек Карл (Јохана, Марија, Грета, Игнац и Иванка); Томажич Јохан (Марија); Шегула Терезија; Обран Марија; Кокол Јулица; Брезник Макс; Брумен Антон (Марија, Јозеф и Јања); Челан Мартин (Албина); Шилбар Мара; Че-

лан Албина; Богатај Јозеф (Марија, Јозеф и Маргарета); Будихна Антон (Винценција); Јелен Маријан; Мохор Антон (Милица, Љубомира, Богомил, Миливој и Борис); Цафута Франц (Алојзија); Ђевна Антон (Каролина и Вера); Довган Франц (Винценција); Баболшек Хајнрих (Милка); Дојчиновић Љубица; Шкофич Херман (Марија, Херман, Марија и Франциска); Пездиншек Роза; Транфеник Карл (Ангела); Горуп Јозеф (Ана, Бреда, Франц, Анка и Љубица); Хертич Јозеф (Катарина); Деренчин Станислав (Каролина, Душан и Миран); Долхер Јохан (Марија); Доленски Франц (Станојла); Филипчич Јозеф (Паула, Петер и Готлиб); Флорин Антон (Јозефина и Владимир); Гантер Феликс; Грчар Виктор (Емилија и Андреас); Доленски Паула; Хоиниг Елизабета; Хорват Франц (Карла); Иванчич Жожа; Јемец Иван (Ана, Вера, Франц, Ана, Марјанка, Антон, Дора, Жоже и Алојзија); Јудож Михаел; Коршич Ловренц (Јадија и Ида); Ковач Франц (Терезија); Пирц Бартоломеј; Сакс Хинко (Марија); Војск Франц (Емилија); Пирц Венцеслав; Бергонгел Марија; Петрица Ангела; Божич Јохан (Марија, Алојз, Розалија, Богдан и Радко); Герм Рудолф (Марија, Мартин и Бреда); Шкрибар Софија; Пирц Лео; Диниц Софроније; Логор Мартин (Катарина, Марија, Алојзија и Петар); Тушак Франц (Јулијана и Слава); Витез Антон (Амалија); Гнус Михаел (Вера, Милош и Амалија); Кржан Даница; Горуп Драго (Густи); Козел Јозеф (Марија, Марија, Ангела и Рожица); Крабонија Јозеф (Кристина); Крашовиц Елза (Дана, Елза и Марта); Кропеј Алберт (Роза, Вида и Нада); Медвед Стефан (Јустина); Медвед Ана; Жерјав Алберт (Кармен); Рајсман др Август (Ангела); Закрајшек Војка; Вокач Иван (Леандра и Леандра); Змазек Матијас (Елизабета, Маријан, Јозефина и Станислав); Жебот Ана; Железник Орослав (Ана); Кумер Доминик (Марија и Грета); Лопеник Вероника (Вероника, Терезија, Катарина и Реза); Лешник Рези; Лорбек Алојз (Јозефа и Векослав); Лубша Фани; Јура Франц (Марија, Леополдина и Милан); Пирц Данило (Тилка, Богдана и Бранко); Поточник Јозеф (Антонија); Ровшек Јохан (Ангела, Јохана, Соња и Златица); Рустја Јосеф (Паула, Бојан и Маријан); Савшек Јакоб; Сикошек Антон; Шепец Марко (Антонија и Људмила); Штер Алојз (Марија); Вој Норберт (Хилда и Петер); Милавец Матијас (Марија и Јохана); Хрват Франциска (Бреда); Тадина Антон (Јулијана, Станислав, Паула и Романа); Земљић Милан (Зорица); Моњац Рудолф (Јохана и Борис); Штер Алојз; Сикошек Катарина (Рајко, Власта, Борис и Боже-на); Зеј Херман; Моњац Бранка; Пенко Антон (Франциска); Пожар Франц (Ема, Стојан и Душан); Модич Лудвиг (Гизела и Владимир); Требше Антон (Терезија); Млакар Ладислав (Јозефина и Соња); Пирц

Будимир; Димитријевич Ана; Зеј Роза (Душан); Чобал Јохан (Ана, Берта, Јохан, Богомир, Станислав и Ана); Шајна Владимир (Роза); Шајна Силва (Владимир и Јозеф); Шкрибар Франц (Тереза); Симомчич Лудвиг (Мија); Молк Антон (Роза); Шкофич Херман (Марија, Марија, Херман и Франциска); Зорич Франц (Розалија, Франц, Мајда, Карл и Станислав); Мележич Јозеф (Емилија и Јозеф); Старман Владимир (Марија); Саксида Фортунат (Франциска, Богољуб, Франциска и Роза); Чернеле Јозеф (Терезија и Милан); Бизјак Алојз (Елизабета и Зора); Жорж Хајнрих (Марија, Мара, Владо, Франц, Драга и Силва); Церквениц Исидор (Стефанија и Растко); Радосављевић Будимир (Розалија и Бранко); Воук Лудвиг (Карла и Кармела); Пожар Виктор (Барбара); Бердон Андреас (Терезија); Пенко Антон (Ангела); Макаровић Адо; Возовник Паулина; Возовник Макс (Гертруда); Гриланц Ленард (Марија и Мара); Радовановић Николај (Радојка, Нада и Јохана); Харц Марија; Лешник Мирко (Ана, Владимир, Јохан, Милена, Мирко, Сречко, Сава, Метка и Борис); Јурца Владимир; Севшек Виктор и Слешич Игнац.

ОСТАЛА МЕСТА ИЗ ОКОЛИНЕ МАРИБОРА: Говц Цецилија; Пилих Антон (Ана, Силвестер и Јулиус); Журман Јохан (Ангес и Маријана); Венгуст Иван; Рован Лудвиг (Паула и Петра); Гудерман Јохан (Паула); Лесковар Криста (Марија); Гризел Антон (Стана); Похарц Адолф; Цвенк Ладислав; Ферјанц Мирко; Черпиншек Франц; Петрочник Владка; Седлачек Амалија; Плевчак Јохана (Нети); Градишник Федор (Федор); Крајић Љубомир; Мак др Јохан; Ота Станислав; Медиц Марија; Кудер Матијас (Марија и Јозеф); Селић Цецилија; Батистута Јозеф (Леополда и Станислава); Харолт Јохан; Томажич Власта; Хмелак Петер (Вида, Петер, Саво, Милош, Паула и Олга); Бјекич Војин; Ђурич Николај; Николич Мићо; Клеменак Јохан (Роза, Клеменц, Ева, Јохан, Паул, Ана и Марија); Жнидерић Франц; Коњар Виктор (Драгица); Коњар Виктор (Драгица); Аксентијевич Владимир; Симовић Богослав; Брајдич Алојз, Ајдич др Јозеф; Илић Радован; Тофан Антон (Каролина); Коси Милан (Милан и Владимир); Зајдела Цецилија; Догша Јакоб (Бранко); Јамбровић Феликс; Сидерич Даница; Скопец Алојз; Обреза Јозеф; Кухар Јозеф (Франциска и Јозеф); Вокач Иван (Леандра и Леандра); Шавора Јулијана; Зоненвалд Антонија; Вановшек Јакоб (Катарина); Петровић Симон (Паула, Болеслав, Ева, Рајка, Симон, Марко, Роза, Чртомир, Маја, Само и Даша); Шаубах Леон; Полић Мартин (Марија и Вида); Черталић Антон (Ана); Равникар Гизела; Трчек Феликс; Хрибар Андреас; Млакар Јохан; Хрибовшек Димитриј; Горенц Антон; Томашич Јозеф; Хансловски Миро-

слав; Микулич Мартин; Гучек Франц; Вах Антон; Голеш Јозеф; Лубеј Антон; Јанц Јозеф; Ламперт Филомена; Пирц Паулина; Инкрет Алојз; Рабич Јозеф; Трешпе Франц; Долиншек Јохан; Рован Лудвиг (Паула и Петра); Брумен Франц; Бела Јохан; Чекон Феликс; Дугонић Антон; Хелбел Јухас; Хентаг Јозеф; Јешовник Игнац; Кожух Фридрих; Кротмајер Јернеј; Њивар Јахон; Миколајко Чрслав; Пестел Јозеф; Рабич Албин; Рантуша Јохан; Ранташа Јохан; Ширец Јакоб; Штефин Антон; Ванчек Антон; Виндиш Матијас; Виндиш Јозеф; Вук Антон; Журан Штефан и Стрмшек Франц.

СПИСАК ДРАГА ЦИБИЦА

(Прилог II)

По доласку у Чачак, јула 1941. године, мариборски учитељ и хоровађа Драго Цибиц постао је, после одласка др Августа Рајсмана у Горњи Милановац, руководилац колоније словеначких изгнаника. Дужност му је, поред осталог, била да контактира између Словенаца и тадашњих власти, које су вршиле размештај изгнаника по местима. Из тог периода сачуван је оригиналан списак са основним подацима о словеначким породицама, који је Цибиц педантно водио. У тај списак уношена су имена свих породица и њихових чланова размештених по насељима трнавског среза.

Тај драгоцен докуменат Драго Цибиц је даровао Чачанину Митровану Живковићу 1961. године, када је у Чачак долазио првим „Возом братства и јединства“. Пошто садржи занимљиве податке, нарочито интересантне услед тога што говоре и о расељавању већ насељених словеначких изгнаника у местима трнавског среза, прилажемо овом нашем раду и неке његове детаље.

У Чачак су, 1941. године, стигли Албин Анжич (Антонија и Кармела), Паулина и Јожица Ајдник (отишли у Београд), Станко Бајт (Марија и Јелица), Паула Бартонцел се одселила у Краљево, Антон Бенедичић је отишао у Слатину, Иван Божић (Марија, Алојз, Ружица, Богдан и Ратко) такође у Слатину, а Макс Брезник у Трnavу. Антон Брумен (Минка, Јошко и Јања) су отишли у Горичане, Антон Будихна у Заблаће, Андреј и Терезија Бердон такође у Заблаће, као и Винценца Будихна и Јожеф Богатај (Марија, Јоже и Маргарета). Јоже Бервар (Франчишка, Мирко и Марија) се настанио у Чачку, док је Јоже Баудаш отишао у Краљево. Драго Цибиц (Криста и Мој-

ца) били су у Чачку, а др Антон и Стана Цизељ у Заблаћу, док се Ладислав Цвенк настанио у Јездини. Из Чачка су отишли, не зна се куда, Јанко и Паула Цудерман, као и породица Мартина Челана (Албина и Албина) и Антон Чевана (Каролина и Вера). Јанез Чобал (Ана, Берта, Иван, Боба, Станко и Ана) отишао је у Горичане, Франц Черпиншек у Јездину, Николај Чурић у Паковраће, Антон и Аница Чрталич у Заблаће, Јоже, Милан и Терезија Чернелч у Жежевицу, Франц и Марија Добаја у Слатину, Јаков и Бранко Догша у Заблаће, Иво Долиншек у Јездину, Станко Фатур (Мира и Стана) у Краљево, Антон, Јожица и Владимир Флерин у Београд, Мирко Ферјанц у Јездину, а Милан Фикфак са породицом (Карл, Рајко, Олга и Милена) остали су у Чачку. Антон, Пепца и Тоне Фрелин отишли су некуд из Чачка, као и Феликс Гантар, док су се Милош, Вера и Милош Гнус одселили у Београд, као и Јоже, Анка, Бредица, Франц, Љубица и Аница Горуп. Антон, Марија и Дора Грегоретић населили су се у Жежевици; Ленарт, Марија и Мара Гриланц у Прељини, Цецилија Говц и Мирослав Ханзловски у Заблаћу, Андреј Хрибар и бројна породица Петера Хмелака (Антонија, Петер, Саво, Милош, Олга и Паула) у Горичанима. Фанчи и Бреда Хроват отишли су у Трnavу, Јожица Иванчич у Јездину (касније у Београд), Сречко Јомбрович у Паковраће, Алојзиј Јарц у Лазац, Марјан Јелен у Заблаће, Ивана Келенц у Паковраће, а у Парменац Иван Клеменак (Роза, Клемен, Ева, Иван, Павел, Аница и Марија). Леполд Кобале распоређен је у Лазац, Јелисава Кокол у Трnavу, Лозро Коршич (Луција и Ида) у Чачак, Јосип Козељ (Марија, Марија, Ангела и Рожица) отишли су за Краљево, Виктор Коњар (Драгица, Божо и Душица) у Жежевицу, Милан Коси (Цецилија, Владко и Милан) такође у Жежевицу, Димитриј Кристл у Краљево, Даница Крижан у Јездину, Јосип и Кристина Крабоња су се задржали у Чачку, док су Матија, Марица и Дарја Кукман отишли у Ниш. Доминик, Марија и Марјетица Кумар отишли су у Лазац, Јоже, Франчишка и Јоже Кухар у Краљево, Барбара и Терезија Лешник у Трnavу (одакле су се вратиле у Марибор), Мартин Логар (Катарина, Ивана, Алојзија и Петер) у Трnavу (одакле у Чачак, па у Немачку), Вјекослав Лорбек (Алојз и Јожица) у Краљево, Јоже Малевич (Емилија и Јоже) у Београд, Адолф Макарович у Љубљану, Иван Мароут у Трnavу (па у Јагодину), Стефан Медвед (Јустина и Аница) у Слатину (касније у Чачак, па у Марибор), Матевж Милавец (Марија и Иванка) у Заблаће, Ладислав Млакар (Јожица и Соња) такође у Заблаће (па у Прокупље), Рудолф Моњац (Иванка, Бранка и Борис) у Јездину, па у Чачак, Антон Мохор (Људмила, Љубомира,

Богомир, Миливој и Борис) у Јежевицу, па у Београд, Марина Обран остала је у Чачку, Макс Обрежник — нема података у списку Драга Цибица, Стане Ота отишао је у Јездину, као и Адолф Похарц; Радивој Пирц (Леон, Венцл и Будимир) у Београд. Антон Пенко (Ангела, Антон и Франчишка) у Трnavу, Иван Пилих (Ана, Силвин и Јулијан) су се задржали у Чачку, док се Влатка Петрочник вратила у Љубљану. У Чачку су се настанили Ивана и Вести Плевчак и Роза Пездичек, док су Будимир Радосављевић, Розалија и Бранко, отишли у Трnavу, Јожеф Рустја (Паула, Бојан и Марјан) у Краљево, Август и Ангела Рајсман у Горњи Милановац. Франц Ремих (Уршула, Аница, Елизабета, Марија, Едвард, Терезија, Богдан и Сречко), као и Иван Ровшек (Ангела, Ивана, Соња и Златица) остају у Чачку, а одлазе: Лудвик Рован (Паула и Петра) у Слатину, па у Сењски рудник, Јакоб Савчек у Трnavу, Амалија Седлачек се вратила у Љубљану, док се породица Сикошек задржала у Чачку (Катарина, Рајко, Власта, Борис и Божена). Кармен Стојковић се настанила у Јездини, Владимир и Марија Старман у Слатини (одакле су отишли у Сарајево), Антонија Соненвалд у Слатини, Владимир Шајна (Розалија, Силва, Владимир и Јожеф) у Трnavи, Марко Шепец (Антонија и Милица) у Слатини, Зофка Шкриба у Јездини, Терезија Шегуља у Паковраћу (о Николи Симничу нема никаквих података), Мара Шлибар у Јездини, Антон и Драга Тофанг у Јежевици, Антон и Терезија Требше у Лазцу (одакле су се вратили у Чачак, где је Терезија умрла 1943. године), Феликс Трчек у Горичане, а Драго Трибник у Јездину.

Ту се завршава списак Драга Цибица са именима чланова породица које су пристигле, са транспортом изгнанника, у срез трнавски 1941. године. Списак је, како се види, сређен по азбучном реду.

ДОЧЕКАЛИ СУ СЛОБОДУ

(Прилог III)

Покушаји да се сачине и среде спискови словеначких породица и појединаца изгнаних у Србију 1941. године, остајали су, до сада, само — покушаји. Полазну основу за то представљале су транспортне листе, које су Немци брижљиво правили у време депортовања Словенаца. Међутим, ни ти спискови нису веродостојни, с обзиром да су поједина лица напуштала транспорте, или им је мењан правац кретања. Сем тога, по доласку у Србију, неке породице су се враћале

у оне делове Словеније које су окупирали Италијани. Други су, у потрази за послом, често мењали место боравка.

За чачански крај те спискове покушао је, пре неколико година, да комплетира Мирко Лешник, учитељ из Марибора, иначе и сам изгнаник. Међутим, смрт га је претекла да за Музеј револуције у Марибору заврши један тако значајан посао.

Користећи расположиву архивску грађу у Историјском архиву у Чачку, ми смо први пут у листу „Чачански глас“ од 12. октобра 1974. године објавили имена Словенаца изгнанника који су дочекали слободу у округу чачанском. Међутим, и спискови, које су правили срески народноослободилачки одбори 1945. године, нису потпуни. Постоји доста грешака у именима, јер су те спискове водили српски службеници, који нису знали словеначки језик. Наш даљи посао био је да имена и презимена преживелих Словенаца проверавамо и у Марибору. Наравно, нисмо у потпуности успели да све породице и њихове припаднике идентификујемо. Ипак, сматрамо да ће и овакав списак, са именима и презименима словеначких прогнанника у чачанском региону, бити значајан допринос историографији покушаја фашистичке денационализације словеначког народа. Ево тог списка:

СРЕЗ ТРНАВСКИ

ГОРИЧАНИ: Брумен Антон (жена Марија, син Јанез, кћи Јања), Бавпотич Олга (с. Мирослав), Клеменак Иван (ж. Роза, с. Клемен, к. Ева, Аница и Марица);

ПАКОВРАЂЕ: Кмечак Петар (ж. Тајца, с. Петар, Саво и Милош, сестре Олга и Пава);

ЛАЗАЦ: Кумер Доминик (ж. Марија, к. Маријета);

ВАПА: Чергалич Антон (ж. Аница), Јамбрович и Бердон Терезија;

БАЛУГА: Миловец Матевж (ж. Марија, к. Иванка), Хорват Франћи (к. Бреда), Миловец Франц;

СЛАТИНА: Вановшек Јаков (ж. Катарина);

ЈЕЖЕВИЦА: Кос Цецилија (с. Милан и Владо);

ЛИПНИЦА: Пимах Иван (с. Силвестер и Јулијан); Теофант Славко (ж. Драгица, с. Звонко);

БАЊИЦА: Грегоретић Антон (ж. Марија, к. Стана).

СРЕЗ ЉУБИЋКИ

БРЂАНИ: Петер Жарко и Варга Мара;

БРЕСНИЦА: Шкрињар Миле, Фурлан Виктор (мајка Антонија), Преложник Михаел (ж. Јована, к. Јована, Марија, Хелена, Терезија, Антонија и Ирена, с. Јоже, Станко, Винко и Михаел), Љубић Фрањо (син Милан погинуо је у Мрчајевцима 1944. године у борби против Немаца), Јевшчек Рудолф (ж. Јустина), Хам Андреј (ж. Људмила, с. Јанез и Драго);

ЉУБИЋ: Млинарић Фрањо (ж. Ангелина, с. Бранко, Милан и Фрањо);

МИОКОВЦИ: Васле Јоже (ж. Франца, к. Леополдина и Марија), Соларик Славко (Штефка и Марија), Дершек Даворин (Мартин и Нежа);

ДОЊА ТРЕПЧА: Осим Елизабета (с. Антон и Едвард, к. Јожица), Трошт Јоже (ж. Франчишка), Саксида Срећко, Штер Алојз (ж. Марија, с. Славко, к. Љубица), Кошутник Љубо и Јермол Антон;

ГОРЊА ТРЕПЧА: Штер Франц;

МОЈСИЊЕ: Пертинач Антон (Аница и Срећко, рођен у Мојсињу 1944), Храповец Михаел (ж. Марија), Пергот Милан (ж. Мара, с. Љубан и к. Милева), Бобнар Јосип (ж. Марија);

МИЛИЋЕВЦИ: Кос Иван (ж. Алојзија, с. Јанез, Фердинанд и Франц, к. Марија, Катарина и Јустина), Цимерман Марзин (ж. Матилда, с. Бранко и Драго);

МРЧАЈЕВЦИ: Фрас Матија (ж. Марија, к. Ванда), Кажушић Антон (ж. Марија), Самса Аугуст (ж. Розина, к. Ванда), Рашер Јосип (ж. Јосипина, с. Јоже, Петер и Франц, к. Ката, Јулијана, Алојзија и Стефанија), Карер Јоже (ж. Розалија, к. Силва);

ДОЊА ГОРЕВНИЦА: Кудер Франц (ж. Минка, с. Франц, к. Мира);

ВИДОВА: Хочевар Ана (с. Франц и Борис);

ПРЕЉИНА: Гриланц Ленард;

БАЛУГА (ПРЕЉАНСКА): Зајдела Јанко (ж. Марија);

РАКОВА: Арко Милутин (ж. Јустина, с. Милан и Борис);

ПРИСЛОНИЦА: Липовец Вид, Контешић А. Лазар (Милан, Миодраг, Иван и Љубица);

СТАНЧИЋИ: Сеница Винко (ж. Миња, с. Јоже).

ТАКОВСКИ СРЕЗ

ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ: Лејев М. Шотл (к. Јожица и Леандра), Пинтер Ф. Славко (ж. Марија, с. Славко, к. Ана и Елизабета), Ренчел Франц (к. Антонија, с. Јоже и Владимир), Зорко Петар (к. Марија и Драга), Кац Август (ж. Макса, к. Мојца, Нада и Мира), Кац Марија (к. Вида), Брешар Ангела, Клева Иван (ж. Ангела, к. Олга и Антонија), Лукешић Андреј (ж. Ангела, к. Анастасија), Тибет Елизабета, Поженол Доминик (ж. Аница, с. Бранко, к. Бреда), Рас Павле (ж. Јера), др Рајсман Август, Шотл Леја (к. Јожица, с. Леонард), Шебеник Алојз (ж. Марија, к. Вера, с. Станко и Цветко), Вокач Иван (ж. Леандра), др Закрајшек Борис (ж. Војка), Згомба Јосипина (к. Ангела), Кастелац Франц (ж. Ивана, с. Франц и Јоже, к. Марија), Зорман Јосип (ж. Марија, с. Јосиф), Амброж Мартин (ж. Марија, с. Владо, к. Марија и Милена), Новше Игњац (ж. Терезија), Сказа Мара (к. Нева и Метка), Зорко Петар (к. Варга и Марица) и Примец Марко (ж. Драга);

БРАЋЕВШНИЦА: Кауран Алојз (Марија, Мирко, Марија, Алојзија и Јоже), Јокан Антонија (Силва, Звонимир и Христијана);

БЕЛО ПОЉЕ: Мермоља Венчеслав (Елизабета, Миливој, Даринка и Бојан), Ферлан Јосип (ж. Јулка, к. Јулка);

ТЕОЧИН: Кухар Љубица (сродница Ленка, к. Звонка, с. Станко и Томислав);

КОШТУНИЋИ: Тисељ Петар (ж. Ангела, с. Иван, к. Силвестра, Аница и Вида);

БРЕЗНА: Кирбиш Иван (ж. Анка, к. Анка, Емерика и Терезија, с. Пепи и Ловрак), Жлебник Јернеј (с. Јанко, к. Соња);

ПРАЊАНИ: Микец Франц (ж. Марија, к. Марица и Душица, с. Фрањо), Шимек Тереза (мајка Ана, к. Душица);

САВИНАЦ: Дроч Јанко (ж. Хортензија, с. Душан, Стојан и Милан);

ТАКОВО: Крејчи Антон (ж. Елизабета, Миљка, Слободан, Радмила и Љиљана).

СРЕЗ ДРАГАЧЕВСКИ

ДУЧАЛОВИЋИ: Бертонцељ Ангела, Бертонцељ Марија, Берне Јулија (Ирма, Хрвоје, Марија и Пендика), Кропеј Алберт (ж. Ружа, к. Вида и Нада), Петровић Борислав (ж. Ружа, с. Чртомир и Симо, к. Вида), Журман Неона (к. Маријана, с. Иван);

КРСТАЦ: Тадина Антон (ж. Јулијана, к. Павлина и Романа);
ЛУЧАНИ: Лопеник Вероника (к. Вероника, Терезија и Розалија);
КОТРАЖА: Хортеш Јозеф (ж. Катарина);
ПИЛАТОВИЋИ: Зарич А. Франц (Станко, Франц, Розалија и
Мајда).

У Драгачеву су још били: Витез Антон, Петровић Никола,
Журман Агнеза, Зарич Рожа и Јурца Ирма, али у списковима, са
којима располаже Историјски архив у Чачку, не каже се у ком месту.

СРЕЗ МОРАВИЧКИ

ИВАЊИЦА: Лебингер Јанко (ж. Катарина, с. Тони, к. Хина и
Маријелица), Стрман Јосип (ж. Јосипина, с. Божидар), Балох Франц
(брат Алојз, ж. Зора, к. Адела и Зорица), Ферјан Ивана, Поточник
Албин (ж. Франчешка, с. Бојан), Трелц Јелица, Миклавић Ферди-
нанд (ж. Паула, с. Марјан, к. Брана);

ПРИЛИКЕ: Гомајер Алберт (ж. Аница, к. Олгица, с. Алберт).

СРЕЗ КАЧЕРСКИ

ГУКОШИ: Катић Иван (ж. Јожефа, к. Јожефа);
ЉБИГ: Карнер Едмунд (ж. Марија);
ШТАВИЦА: Видмар Лудвиг (ж. Залиха, с. Лудвиг);
ДАВИДОВИЦА: Хвала Алфред (ж. Анка, с. Борут), Хвала Јо-
сип (мајка Франа);
ЗАГРАЂЕ: Томажић Љубивоје (ж. Марица, к. Видица);
УГРИНОВЦИ: Верк Милош (ж. Марта, с. Милош и Радован,
к. Фаника), Чурин Алфонс (ж. Даница);
ЈАРМЕНОВЦИ: Шајна Фрањо (ж. Мара);
ШУТЦИ: Олфацијус Славко и Олфацијус Ангела.

ГРАД ЧАЧАК

У Чачку су дочекали слободу: Бандељ Јоже (ж. Марија, к.
Даница и Драгица), Бајт Станислав (ж. Марија), Чернелч Јосип (ж.
Марија, с. Милан), Класинц Антон (ж. Мерима, к. Марушка, с. Ан-
тон), Зајц Фрања, Сила Терезија, Медвеливек Нада, Зеи Херман (ж.

Розалија), Коренц Антон (ж. Звонимира, с. Антон, к. Хелена и ташта Јелена Кершић), Цибиц Драго (ж. Христина, к. Мојца), Бервар Мирко (ж. Розалија, к. Марија, рођена у Чачку 1942. године), Бервар Јосип (ж. Франтишка, к. Берта), Милан Земљић је умро у Чачку, а слободу је дочекала његова супруга Зорица, Братуш Антун (ж. Олга, к. Душанка, с. Божидар), Пушар Макс (ж. Ана, к. Бреда, с. Јарослав), Ровшек Иван (ж. Ангела, к. Иванка, Соња и Злата), Моњац Рудолф (ж. Иванка, к. Бранка, с. Борис), Сикошек Катарина (с. Рајко и Борис, к. Власта и Божана), Пожар Барбара, Фикфак Милан (ж. Олга, с. Драгутин и Рајко, к. Милена), Лесковар Давид (ж. Станислава, с. Јанез), Гнус Амалија, Шкриба Зофка, Наранцић Милан (ж. Павлина, с. Миломир), Зидарић Даница, Говц Цецилија, Паушић Марија, Кокољ Јелица, Логар Мартин (ж. Катарина, к. Марија и Алојзија, с. Петар).

Уочљиво је да су и спискови ове врсте различито вођени у појединим срезовима. За нека лица, отуда, нема одредница о сродништву, већ се само набрајају имена чланова породице.

НАПОМЕНЕ

1. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, „СВЕДОЧАНСТВА“ (Текст Т. Ференца „Окупаторско прогањање Словенаца у Србију“), Чачак, 1973, стр. 15. Упореди и: Fran Roš, „SLOVENSKI IZGNANCI V SRBIJI 1941—1945“, Марибор, 1967, и Tone Ferenc, „NACISTIČKA RAZNARODOVALNA POLITIKA V SLOVENIJI V LETIH 1941—1945“, Марибор, 1968.
2. Ференчев текст у Спомен-монографији „СВЕДОЧАНСТВА“, стр. 15.
3. Било је то у Цељу, како пише др Тоне Ференц у Спомен-монографији „СВЕДОЧАНСТВА“, стр. 17.
4. Изгањање није вршено само у Србију. (Упореди: Tone Ferenc, „NACISTIČNA RAZNARODOVALNA POLITIKA V SLOVENIJI V LETIH 1941—1945“, Марибор, 1968).
5. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, текст Т. Ференца, стр. 20.
6. Исто, стр. 19.
7. Исто, стр. 20.
8. Документ се чува у Народном музеју у Чачку.
9. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, Рајсманов дневник „Шумадија у пламену“, стр. 42-53.
10. Димитрије Митја Хрибовшек, „СЛОВЕНАЦ МЕЂУ ДРАГАЧЕВСКИМ ПАРТИЗАНИМА“, фељтон, „Чачански глас“, Чачак, од броја 44 (17. новембар 1972) до бр. 4 (26. јануар 1973).
11. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, одломак из романа „Јесен без лета“ Наде Габоровић, стр. 25.
12. Фран Рош, наведено дело, стр. 119.
13. Нада Симовић, ДНЕВНИК, Зборник радова Народног музеја, III, Чачак, стр. 206. Вероватно је овај догађај Нада Симовић накнадно описала у свом дневнику, па је забележила да су Словенци стигли у Мојсиње тек 20. јула 1941. године.
14. Добривоје Секуловић-Малина, „СЛОВЕНЦИ ПРОГНАНИ У СРБИЈУ 1941—1945“, фељтон, НИН од 3. јуна 1973. године, стр. 57. Секуловић је затим објавио још неколико наставака свог фељтона о изгнаним Словенцима у Србији за време последњег рата.
15. Подаци из Рајсмановог дневника „Шумадија у пламену“, наведене Рошове књиге, Секуловићевог фељтона у НИН-у и из казивања Димитрија Митје Хрибовшека.
16. Подаци из Рајсмановог дневника „Шумадија у пламену“, наведене књиге Франа Роша, Спомен-књиге палих бораца и жртава фашистичког терора са подручја на коме је деловао Чачански партизански одред „Др Драгиша Мишовић“ (у рукопису) и казивања савременика која су забележили аутори овог рада и делимично објавили у „Чачанском гласу“ крајем 1974. године.
17. У хронологији „ЧАЧАНСКИ КРАЈ У НОВ“, Чачак, 1968, на страни 136, забележено је да је у борбама на Краљеви 31. октобра 1941. године партизанским тенком управљао Словенац Фрањо Черпишшек, изгнаник, тенковски официр БЈВ.
18. У својој књизи „ПАРТИЗАНСКИ ВИДАРИ“ Младен Стефановић (Чачак, 1973) расветлио је и улогу словеначких изгнаника у развоју санитарске службе НОП-а. Исти аутор, „Устанички борци их памте“, „Чачански глас“ од 12. октобра 1974. године, стр. 7.
19. Подаци из Спомен-монографије „СВЕДОЧАНСТВА“, Рајсмановог дневника и Секуловићевог фељтона у НИН-у, као и из већ поменутих књиге Франа Роша.
- 19а. Личне белешке аутора овог рада.
20. У хронологији „ЧАЧАНСКИ КРАЈ У НОВ“ забележено је, на страни 132, следеће: „ЧАЧАК. У кући сарадника НОП-а Николе и Петра-Перице Марковића поправљена је и монтирана једна радио-станица БЈВ јачине 75 вати, коју су негде запленили партизани. На овој радио-станици радили су радио-техничари Бруно Грахек и Лукман, Словенци које је капитулација затекла у Војнотехничком заводу, и Душан Азањац, који је, као рањеник, за време

лечења, пружао помоћ поменутиим друговима. Крајем октобра ова радио-станица је пренета из Чачка у неко друго место“.

21. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, текст Радована М. Маринковића, стр. 112.

22. Исто, исти аутор, текст „Балада о шест хиљада стрељаних“, стр. 82—91.

23. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, текст Ђорђа Пилчевића „Словенци у ужичком крају“, стр. 59—72. Проглас „Словенци, домовина кличе“ лист „Борба“ објавио је 21. октобра 1941. године.

24. Исти, наведено дело, Рајсманов дневник „Шумадија у пламену“, стр. 49—51.

25. Исти, текст Ђорђа Пилчевића „Словенци у ужичком крају“, стр. 59—72.

26. Борба у Прањанима вођена је између партизанских снага и четника 19. новембра 1941. године. Уп: „ЧАЧАНСКИ КРАЈ У НОВ“, Чачак, 1968, стр. 164, и Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, текст Ђорђа Пилчевића „Словенци у ужичком крају“, сћања Павела Жаупера и Миленка Шобера, стр. 63—68.

27. Рајсманов дневник „Шумадија у пламену“ у Спомен-монографији „СВЕДОЧАЈСТВА“, стр. 52—53. Исто и у поменутој књизи Франа Роша.

28. Личне белешке аутора овог рада.

29. Фран Рош, наведено дело, стр. 408. О страдању Франциске Новак писао је и Радован М. Маринковић у Спомен-монографији „СВЕДОЧАЈСТВА“, стр. 115—117.

30. Мирослав-Миле Мојсиловић и Радован М. Маринковић, наведено дело, текст Миодрага Јаќимовића „Сличице из Бреснице“, стр. 55—57.

31. О приредбама говоре и сачувани плакати, које објављујемо. Фран Рош је објавио, у поменутој књизи „Slovenski izgnanci v Srbiji 1941—1945“, сведочење Драга Цибица, који каже да је одмах по ослобођењу Чачка у овом месту отворена и словеначка школа, у чијем саставу је деловао и мешовити певачки хор. Хоровођа је био баш Драго Цибиц, који је, такође, држао и јавна предавања за грађанство о Словеначком Приморју, Корушкој и Францу Прешерну.

LES SLOVÈNES EXILÉS DANS LA REGION DE ČAČAK (1941—1945)

Selon les plans de l'Allemagne fasciste, qui furent établis bien avant 1941, l'envahisseur commence dès les premiers jours de l'occupation de la Yougoslavie, avec la persécution de la population en Koruška, Štajerska et Gorenjska, en même temps que ces provinces ont été annexées au Troisième Reich.

Un grand nombre de familles slovènes furent alors déportées en Serbie. La déportation durait deux mois — juin et juillet 1941. Les transports des exilés arrivaient en Šumadija et autres régions de la Serbie de l'ouest de la direction de Zagreb, Sarajevo et Čačak. Quelques uns de ces transports se sont arrêtés dans la région de Čačak.

Suivant les directives de l'occupant allemand, les autorités collaborationnistes locales s'occupaient de la disposition des familles slovènes exilées. Le peuple de la région de Čačak avait bien compris les intentions de l'ennemi. Expriment un sentiment profond de fraternité, nos gens prêtèrent aux familles déportées toute aide et protection dans leur situation difficile.

Du début de l'insurrection nationale en 1941, un grand nombre de ces exilés slovènes prennent part à la lutte de libération, et une partie s'engage dans le détachement des partisans »Dr Dragiša Mišović«.

Plus tard, les combattants slovènes seront inclus au détachement »Ivan Cankar« — c'était une unité des partisans qu'on a formé à Užice.

Du premier jour de leur exil jusqu'à la libération définitive de notre pays, les exilés de Slovénie vivaient, souffraient, luttèrent et mouraient ensemble avec le peuple serbe partageant le même sort avec tous les peuples yougoslaves — peuples que l'envahisseur nazi a pu seulement occuper mais jamais asservir.

RADOVAN M. MARINKOVIĆ
MIROSLAV-MILE MOJSILOVIĆ

1 Штаб за изгањање Словенаца у
Брестаници 1941. године

2 Довођење изгнаника у сабиралиште у Марибору 1941. године

840

ZERNBERGERBÜCHER

Dringend! Sofort vorlegen!

Am 2. Juli 11 im 16.45 Uhr hat Transportzug
von Marburg in Richtung ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~
Abkunft in ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~ ~~Wiesbaden~~
Transportfahrkarte 613 Slowenen. Dem Transport
Fahrer 14 Transporter beigegeben, die in Agend angedeuten
Ort und für die eine besondere Transportliste angefertigt
wurde.
Transportführer ist Patzschke, der die
Transporter Transportlisten für Slowenen und Transporter
ausfertigen mitgeliefert wurden.
Der Transporter führt an Verpflegung mit:
1200 kg Brot
200 kg Döner
Die Slowenen haben 188,436,-
die Transporter " 2.740,- mit.
Es sind jedoch die Dienststelle SS-Stor. Dr. P. u. h. v. vor
Handlung des O. Transporter zu unterrichten.
Cov. L. u. r. v. e. r
SS-Standardenführer.

Handwritten signature and date: *Handwritten signature*
1.7.1941, 20 Uhr
Zernberger Prof.

3. Факсимил насловне стране транспортне листе из 1941. године

(4)

Liste 9, Blatt 7.

Telefonik	Karl, 29.9.1904, Gastwirt, Marburg, Herrmannstr. 26, Angele, geb. Kolumpp, Hofgasse 30,
Wortred	Josef, 13.3.1903, Beamter, Marburg, Gerichtshofgasse 30, Anna, geb. Ogorelec, 11.11.1907, Brode, 3.5.1934, Franz, 14.11.1871, Inka, 12.7.1904, Ljubic, 4.3.1919,
Herzlin	Josef, 13.2.1905, Metallateur, Marburg, Schillerstr. 14, Katharina, geb. Patilö, 30.10.1904, Stanislaus, 28.5.1909, Schlossermeister, Marburg, Mühlgasse 34, Karoline, geb. Mohorko, 7.11.1912, Eugen, 7.9.1938, Miran, 25.6.1940,
Dolher	Johann, 28.11.1911, Privatbeamter, Marburg, Burggasse 9, Maria, geb. Kedi, 13.11.1917,
Dolensky	Franz, 30.1.1881, Webermeister, Marburg, Welly-Stein, 63, 27.12.1941,
Filipich	Josef, 26.11.1905, Maschinist, Marburg, Spinnereigasse 3, Paula, geb. Majzler, 28.4.1911, Peter, 20.12.1936, Gottlieb, 1.3.1941,
Fiorin	Anton, 9.5.1908, Schneidermeister, Marburg, Schillerstr. 3, Josefine, geb. Kramer, 18.3.1915, Vladimir, 10.12.1940,
Gantar	Felix, 24.5.1902, Spongler, Marburg, Kärntnerstr. Nr. 43, Vojan, 14.11.1917, Nikolai, 12.5.1905, Migo, 24.4.1913, Viktor, 11.7.1881, Schulleiter, Marburg, Döbelstr. 11, Emilie, geb. Gabrielich, 16.2.1887, Andreas, 19.7.1923, Peter, 27.6.1892, Holzhandler, Vinisch-Peletz Nr. 128, Vido, 26.8.1920, Peter, 19.2.1924, Savo, 14.1.1926, Milos, 2.5.1928, Paula, 26.1.1884, Olga, 15.9.1889,
Henelak	Peter, 27.6.1892, Holzhandler, Vinisch-Peletz Nr. 128, Vido, 26.8.1920, Peter, 19.2.1924, Savo, 14.1.1926, Milos, 2.5.1928, Paula, 26.1.1884, Olga, 15.9.1889,
Dolensky	Paula, geb. Koren, 7.1.1895, Marburg, Mellinstr. 65,

4. Факсимил једне стране транспортне листе

Ime i prezime	broj i starost pojed. u porodici	zvanje	ostali podaci	znameniti ljudi
Božek Ivan	1912	inž.		
" Angela	1909	supr.		
" Ivana	1931	hči		
" Sonja	1934	"		
" Zlatica	1940		5	
Revan Ludvik	1899	tehn.šic.		
" Paula	1908	supr.		
" Petra	1937	hči	3	
Bavček Jakob	1921	stojar	1	
Bedlaček Marija	1876	trafikan.	1	
Sikošek Katarina	1889	pensioner.		
" Rajko	1918	jurist		
" Vlaeta	1920	stud. fil.		
" Boris	1922	stud.		
" Božena	1925	stud.	5	
Stojković Karmen	1897	šicovn.	1	
Šterman Vladimír	1912	tkal.m.		
" Marija	1920	supr.	2	
Šenavald Anton	1901	kuvarica	1	
Šajna Vladimir	1905	bravar		
" Rozalija	1910	supr.		
" Silva	1929	učenica		
" Vladimír	1931	"		
" Jožef	1932	"	5	
Šepec Marko	1869	trgo. ac		
" Antonija	1874	supr.		
Šepec Milica	1912	hčer. tr.	1	
Škriba Zofka	1897	drš. šic.	1	
Šegula Terezija	1908	učenica	1	
Šimnić Nikola				
Šlibar Mara	1920	šicovn.	1	
Šofant Anton	1920	kenik	1	
" Draga	1922	supr.	2	
Šrebe Anton	1985	šic. v.p.		
Terezija	1978	supr.	2	
Šreček Feliks	1911	drvod. šic.	1	
Štribnik dr. Drago	1912	supr. šic.	1	
Ivanka				
Branka				

5. Факсимил једне стране списка Драга Цибица

6. Кухиња у Чачку за изгнанике из Словеније и избеглице из других крајева Југославије (1941. година)

СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКИ ОДБОР
МОРАВСКЕ БАНОВИНЕ
НИШ

Важи само уз личну
легитимацију

Избегличка легитимација

Г. Хрен Јулијослав жел. лин
стар 48 год. избеглица из Марибора среза
Марибора бановине дравске настањен
е у Краљеву среза жичка
бановине Моравске.

Бр. 1334
8. IX 1941 год.
Краљеву

Срески начелник,
реср. зг. прв.
[Signature]

Без одобрења Социјално-економског одбора у Нишу не може се преселити у други срез.

7. Факсимил избегличке легитимације

8. Др Август Рајсман, аутор дневника „Шумадија у пламену“, са породицом у Горњем Милановцу 1941. године

9. Породица Мирка Левника у Негришорима 1941. године

Словеначко културно-просветно друштво „ФРАНЦЕ РОЗМАН“
МЕСНИ ОДБОР ЈНОФ-а ЗА СЛОВЕНЦЕ — ЧАЧАК

9 јуна
1945 год.

П Р И Р Е Ђ У Ј Е
ОПРОШТАЈНО ВЕЧЕ

сала
„КРЕН“

П Р О Г Р А М :

1) Поздравна реч.		8) а) Гоунод: Прелудиј виолина — клавир		
2) Хеј Словени — мешовити хор		б) Дворшак: Хумореска Рајко — Власта Сикошек		
3) а) А. Хајдрих: Од Урала до Триглава } мешовити	хор	9) а) М. Хубад: Шкрјанчек поје	} мешовити	
б) Ј. Флајшман: Луна оије		б) * * * * Ан' ма баш кај рада имела		} хор
в) О. Дев: Јаз имам коњича		в) * * * * Је па дави сланца пала		
4) Јожа Мотнишки: Испод Овчара — трио: Рајко — Власта Сикошек — Мирко Бервар		10) Рајање — изводе деца		
б) а) Ј. Флајшман: Метуљчек } сопран—ооло—клавир	} Ј. Јоштова—Ј. Мотнишки	11) „Радио - ревија Лубљана“ — соло Ина Класинц уз прагњу „Радио ансамбла“ Ј. Томц — В. Сикошек—Мојца		
б) Ј. Зајц: Песма			12) а) Д. Цибиц: Моје декле је пошто послала } мешовити	} хор
6) а) Поље, б) Партизанска — мушки хор		б) М. Хубад: Пришла је мишка...		
7) Жетелице — ритмичка вежба		в) * * * * Песма о Волги		

Хоровођа: ЦИБИЦ ДРАГО.

Штампа „ОСЛОВОЂЕЊЕ“, Чачак Пиварска Б.

10. Факсимил плаката из Чачка (1945. година)